

انجمن تخصصی مراکز تحقیق و توسعه صنایع و معادن

بهره‌وری
شاخص سنجش توسعه

(Productivity)

بهار ۱۳۸۸ • شماره ۳۱ • چاپ اول
به مناسبت سال اصلاح الگوی مصرف (سال ۱۳۸۸)

مرتب‌نامه: مهدوی، محمدنقی، ۱۳۳۱-

عنوان: نام پدیدآور: بهره‌وری شاخص سنجش و توسعه = Productivity / مؤلف محمدنقی مهدوی.

مشخصات نشر: تهران: دیدار پارسیان: انجمن تخصصی مراکز تحقیق و توسعه صنایع و معادن، ۱۳۸۸.

شخصات ظاهری: ۷۷ ص.

شابک: ۱۵۰۰۰ ریال: 978-600-5592-03-0

وضعیت فهرست‌نویسی: نیا

یادداشت: کتابخانه: ص ۷۷

موضوع: بهره‌وری - ایران

موضوع: بهره‌وری

شناسه افزوده: انجمن تخصصی مراکز تحقیق و توسعه صنایع و معادن

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۸ ۹۱۳۸۸ HD۵۶/۳۸۱

رده‌بندی دیویی: ۳۳۸/۰۶

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۱۷۵۷۱۳۳

نشر دیدار پارسیان

نام کتاب: بهره‌وری شاخص سنجش و توسعه

مؤلف: محمدنقی مهدوی

ناشر: نشر دیدار پارسیان با همکاری انجمن تخصصی مراکز تحقیق و توسعه صنایع و معادن

طراحی و صفحه‌آرایی: آتلیه نشر دیدار پارسیان

چاپ اول: ۱۳۸۸

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

لیتوگرافی: بصیر

چاپ: کیان‌چاپ

صحافی: فرانکر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۹۲-۰۳-۰۰

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

با نام و یاد خدا

پیش‌گفتار:

بهره‌وری در مفهوم معمولی آن یعنی توانایی به کارگیری مقدار کمتری انرژی، نیروی کار و سایر مواد مصرفی و تولید یا ارائه خدمات بهتر و بیشتر و به عبارت ساده‌تر بهره‌وری یعنی زحمت کمتر، نتیجه بیشتر و بهتر.

بهره‌وری یعنی اینکه با انجام درست کارها به حداکثر کارایی دست یافته و با انجام کارهای درست به نهایت اثربخشی نایل آئیم.

با اینکه بهره‌وری ریشه در فرهنگ و مبانی ارزشی ما دارد و با کندو کاوی نه چندان عمیق در منابع مذهبی و ادبی می‌توان صدها حدیث، روایت، حکایت، ضرب‌المثل، رفتار و ادبیات در این زمینه پیدا کرد ولی متأسفانه هنوز در کشور ما اهمیت و ارزش بهره‌وری و بهبود آن به درستی شناخته نشده و لازم است که اقدامات اساسی در جهت فرهنگ‌سازی و ایجاد بسترهای مناسب نسبت به بهره‌وری در کشور انجام شود. برای پیشبرد بهره‌وری، باید بهره‌وری را ترویج کرد، حرکت بهره‌وری را تسهیل کرد و به تحرک درآورد، رویکردهای موفق بهره‌وری را معرفی کرد و در نهایت سیاستها و راهکارهای مناسبی را تدوین و اجرا نمود. این مجموعه نیز با همین انگیزه تهیه و منتشر می‌شود که امید است مورد توجه قرار گیرد.

حمید طاهباز توکلی

دبیر انجمن تخصص

مراکز تحقیق و توسعه صنایع و معادن

مقدمه

بهره‌وری واژه‌ای آشنا برای همه است. گفته‌ها و نوشته‌های زیادی در مورد بهره‌وری شنیده و خوانده‌ایم، اما احتمالاً هنگام شنیدن و خواندن در مورد آن فکر نمی‌کنیم. شاید نمی‌دانیم که می‌توان بیش از نیمی از رشد تولید ناخالص داخلی را از محل بهره‌وری عوامل تولید (TPF) تامین کنیم. به این آمارها خوب دقت بفرمایید. در آمریکا که رتبه اول رقابت‌پذیری در عرصه تجارت جهانی را دارد ۷۵ درصد تولید ناخالص داخلی آن از محل بهره‌وری عوامل تولید تامین می‌شود. در ژاپن که رتبه ۱۷ را در عرصه رقابت‌پذیری اقتصاد دنیا دارد، ۵۳/۵ درصد از رشد تولید ناخالص داخلی آن از محل بهره‌وری عوامل تولید تامین می‌شود.

متأسفانه گزارش‌هایی که از منابع داخلی و خارجی (مرکز ملی بهره‌وری کشورمان و سازمان بهره‌وری آسیایی APO) منتشر می‌شود، بسیار ملال‌آور است. آن‌ها می‌گویند که بهره‌وری در کشور ما در پایین‌ترین سطح در بین کشورهای آسیایی قرار دارد.

آمارها، نشان می‌دهد که طی دهه هشتاد میلادی (دهه هفتاد هجری شمسی) بهره‌وری عامل کل در کشور تنها یک سال از عدد (۱) فراتر رفته و ۶ سال از ۱۰ سال مورد نظر، این شاخص منفی بوده‌است. ما فقط در بهره‌وری نیروی انسانی وضعیت نسبتاً خوبی داشته‌ایم که آن هم طی ۶ سال آخر دهه نود هیچگاه از ۱/۵ فراتر نرفته‌است و حتی در سال ۱۹۹۴ منفی هم بوده‌است. در برنامه چهارم نیز براساس ماده (۵) قانون برنامه قرار بوده‌است که نرخ رشد بهره‌وری به ۲/۵ درصد و سهم بهره‌وری از متوسط رشد

اقتصادی سالانه به $31/3$ درصد برسد که نرخ رشد بهره‌وری تاکنون به (۱) درصد نرسیده و سهم بهره‌وری نیز از تولید ناخالص داخلی از ۱۰ درصد فراتر نرفته است.

«برای اتکاء بیشتر به آمارها بهتر است که آن‌ها را از زبان رئیس مرکز ملی بهره‌وری بشنویم (میزگرد روزنامه ایران در رابطه با طرح تحول اقتصادی ۳/ شهریور ۱۳۸۷). ایشان اشاره می‌کنند: برای اینکه موضوع را درست تشریح کنیم، یک دوره ۴۰ ساله را مد نظر قرار می‌دهیم. در این دوره ۴۰ ساله که مستقل از رفتار دولت‌هاست، ما وضعیت قابل قبولی در بهره‌وری نداشته‌ایم. یعنی اگر شاخص بهره‌وری کل رادر سال ۱۳۴۴ برابر ۱۰۰ بگیریم، بهره‌وری کل مان در سال ۱۳۸۴ شده است ۸۹، یعنی ما در وضعیت بهره‌وری تنزل داشته‌ایم. به لحاظ بهره‌وری سرمایه و وضعیت ما فوق‌العاده نگران کننده است. یعنی اگر عدد سال ۱۳۴۴، ۱۰۰ باشد، عدد سال ۱۳۸۴ به قیمت ثابت ۱۳۷۶ برابر $47/6$ است. یعنی یک عدد فوق‌العاده نگران کننده و بهره‌وری نیروی کار هر چند به ۱۴۴ واحد افزایش یافته است، اما در یک دوره طولانی ما شاهد رشد بسیار محدودی بوده‌ایم که از نوسانات زیادی برخوردار است. به هر حال از نظر بهره‌وری در کشور علی‌رغم فراز و نشیب‌هایی که داشته‌ایم، اما روندمان نزولی است. متأسفانه ما هنوز نتوانسته‌ایم بهره‌وری را به یک جریان تاثیرگذار در کشور تبدیل کنیم.»

لازم به توضیح است که افزایش شاخص بهره‌وری نیروی کار به معنی استفاده بهینه مدیریت از نیروی انسانی نبوده، بلکه به این معنی است که برای ارتقاء این شاخص سرمایه‌گذاری شده است. تنزل در شاخص بهره‌وری سرمایه نیز به معنی استفاده بیهوده از پول و سرمایه‌های آسان در کشور بوده است. از آمارها، خارج می‌شویم و به فکر فرو می‌رویم که چرا چنین است؟ البته دست‌اندرکاران امور بهره‌وری کشور (اداره کل منابع انسانی و بهره‌وری نیروی کار وزارت کار و مرکز ملی بهره‌وری ایران) علت آن را ذکر کرده‌اند. آن‌ها

می‌گویند که تا زمانی که در چاه‌های نفت و گاز باز است سخن گفتن از بهره‌وری، چندان مصداقی ندارد. آن‌ها همچنین اشاره دارند که بهتر است از هم اکنون و تا قبل از ته کشیدن ذخایر نفتی کشور به فکر اکتشاف و بهره‌برداری از چاه‌های سرمایه‌های انسانی کشور باشیم که حرف درستی است. اما، سوال ما این است که آیا نمی‌شود هم نفت داشت و هم بهره‌وری؟ آیا علت اینکه نرخ بهره‌وری در کشورهای مثل ژاپن، کره جنوبی، هند و دیگر کشورهای جنوبی آسیا بالاست به خاطر این است که آن‌ها نفت ندارند؟

به نظر می‌رسد که باید مهمترین راهبرد ما در برنامه‌های توسعه، بهره‌وری توأم با نفت باشد. ما باید به دنبال راهکارهایی باشیم که بهره‌وری را منبع نیمی از تولید ناخالص ملی‌مان قرار دهیم تصور بفرمائید که با داشتن نفت به عنوان سرمایه و نهاده و بهره‌وری، کشورمان، چه می‌شود؟

در این مجموعه نیز با توجه محدودیت‌های حجمی تلاش کرده‌ایم تا تصویری هر چند مختصر از بهره‌وری در کشورمان و اهمیت و ضرورت ارتقاء آن، ارائه دهیم. ما معتقدیم که باید بیشتر در مورد بهره‌وری تعمق کنیم.

بهره‌وری یک امر دستوری نیست، نیاز به فرهنگ‌سازی دارد. بهره‌وری یک فرهنگ و نگرش به زندگی و کار است. باید آحاد مردم چه در موضع یک عضو در خانواده، محل کار (سازمان) و جامعه و چه در موضع یک سیاستگذار و قانونگذار آن را حس کنند، درک کنند و به کار ببندند. در هر حال ایران در حال توسعه به شدت نیازمند ارتقاء بهره‌وری در تمام عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است و این نیاز باید به یک دغدغه ملی در تمام سطوح تبدیل شود.